

วิเคราะห์เปรียบเทียบการก่อตัวขององค์กรประชาชน

การศึกษากระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชนในบทที่แล้ว ได้แสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่า ในขณะที่กระบวนการพัฒนาของสมาคมหยาดฝน ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งก่อให้เกิดยุทธวิธีในการทำงานเพื่อเสริมให้เกิดองค์กรประชาชนอย่างมีวิวัฒนาการนั้น ประชาชนในชุมชนหมู่บ้านที่เป็นกรณีศึกษาแต่ละแห่งได้มีการปรับตัวต่อกระแสการพัฒนาในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป โดยการศึกษาในบทนี้ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบกระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชนในหมู่บ้านแต่ละแห่ง เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมให้เกิดองค์กรประชาชน และการเสริมอำนาจประชาชนโดยในเบื้องต้นได้ทำการวิเคราะห์ถึงยุทธวิธีในการทำงานพัฒนาของสมาคมหยาดฝนไว้โดยสังเขปดังนี้

ก. ยุทธวิธีในการเสริมให้เกิดองค์กรประชาชนของสมาคมหยาดฝน

การเป็นองค์กรเอกชนพัฒนาชนบทที่อยู่ในยุคของการริเริ่มบุกเบิกงานพัฒนาในพื้นที่ภาคใต้ ประกอบกับการให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งก่อให้เกิดยุทธวิธีในการทำงานเพื่อเสริมให้เกิดองค์กรประชาชนอย่างมีวิวัฒนาการสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงคือ

ระยะแรก (พ.ศ. 2528 - 2530) เป็นการทำงานโดยประยุกต์ใช้ยุทธวิธีการพัฒนาขององค์กรเอกชนพัฒนาชนบทโดยทั่ว ๆ ไปคือ การตั้งกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และใช้กลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็น “สื่อ” ในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการทางความคิด ทั้งในส่วนที่เป็นสภาพการณ์และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนมีการกำหนดแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

ด้วยเหตุของการทำงานพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว ทำให้สมาคมขยายแผนค้นพบสาเหตุของปัญหาความยากจนที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งอย่างไม่เหมาะสมในช่วงปลายปี พ.ศ. 2530 ด้วย

ระยะที่สอง (พ.ศ. 2531 - 2534) เป็นช่วงของการทำงานโดยอาศัยกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อระดมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกการปกครองในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการค้นพบสาเหตุของปัญหาความยากจน และได้มีการเสนอแนวทางแก้ไขโดยให้ความสำคัญกับการอยู่รอดของชุมชนประมงชายฝั่งว่า จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความอยู่รอดของป่าชายเลน, การมีองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง และความสามารถในการรักษาน่านน้ำการจับปลา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ดีโดยอาศัยกิจกรรมการอนุรักษ์ และการให้ความร่วมมือของกลไกรัฐในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่องค์กรชุมชนยังไม่เข้มแข็งพอนั่นเอง

ระยะที่สาม (พ.ศ. 2534 - ปัจจุบัน) เป็นช่วงที่สมาคมขยายพื้นที่การทำงานไปยังชุมชนประมงพื้นบ้านในเขตอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ทำให้กระบวนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรประชาชนในอำเภอสิเกาในระยะนี้มีลักษณะเป็นการประสานเพื่อให้ขยายความร่วมมือให้กว้างออกไปเป็นหลัก

ข. วิเคราะห์กระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชนในหมู่บ้านกรณีศึกษา

1) **บ้านแหลมมะขาม** การเป็นหมู่บ้านที่นักพัฒนาได้เริ่มดำเนินการตามโครงการเสริมพัฒนาชนบทอำเภอสิเกาเป็นแห่งแรก และมีการดำรงอยู่ของกลุ่มแกนนำชาวบ้านที่มีบทบาทในการแก้ปัญหาของท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน หรือสามารถเรียกได้ว่า เป็นองค์กรดั้งเดิมของชุมชน ได้ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มแกนนำชาวบ้าน (ประกอบด้วยผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำทางศาสนา และผู้นำอาสาในชุมชน) และนักพัฒนา

ด้วยกระบวนการของการทำงานแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว ทำให้กลุ่มแกนนำชาวบ้านมีความชัดเจนในประเด็นปัญหาเรื่องความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการทำประมงชายฝั่ง ว่ามีความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นและเป็นสาเหตุของปัญหาความยากจน

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ในระหว่างที่เกิดการล่มสลายของกลุ่มทางความคิดที่สมาคมหยาดฝนได้ให้ความสนใจมาโดยตลอด (ระหว่างปี พ.ศ.2528-2530) นั้น กลุ่มแกนนำชาวบ้านได้เสนอให้มีการจัดตั้ง “กลุ่มน้ำมัน” เพื่อลดช่องว่างของความแตกต่างทางผลประโยชน์ที่ดำรงอยู่ในระบบโครงสร้างสังคม และเสริมให้เกิดกิจกรรมด้านการพัฒนาขึ้นภายในหมู่บ้าน ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ทำหายกลุ่มทุนท้องถิ่น แต่ในระดับของการปฏิบัติการเพื่อการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมนั้น กลุ่มแกนนำชาวบ้านได้มีการแสดงออกในลักษณะที่ให้เกิดการโต้เถียงกับเจ้าของกิจการแปปลาผู้ค้าน้ำมัน และไม่ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในเครือข่ายอุปถัมภ์เกิดความไม่พอใจ และหรือไม่รู้สึกรังเกียจการปฏิวัติโครงสร้างของกลุ่มแกนนำภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้กระบวนการจัดตั้งกลุ่มน้ำมัน มีลักษณะของความเป็นอิสระจากกลุ่มทุน และแสดงถึงการตระหนักในศักยภาพของตนเองในการดำรงชีวิตด้วย

การก่อตั้งกลุ่มน้ำมันเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกภายในชุมชนทั้งที่อยู่ในรูปของความสามารถในการซื้อน้ำมันได้ในราคาถูกกว่าน้ำมันของเจ้าของกิจการแปปลา การได้รับเงินปันผลตลอดจนสิทธิในการใช้ประโยชน์จากเงินกองกลางที่รวบรวมจากส่วนแบ่งของกำไรสุทธิที่ได้จากการขายน้ำมันในแต่ละปี และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาหมู่บ้านจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็น “องค์กรประชาชน” ไปพร้อมกันด้วย

จึงกล่าวได้ว่า ความสามารถในการก่อให้เกิดองค์กรประชาชนบ้านแหลมมะขาม นั้น เป็นความสามารถของกลุ่มแกนนำชาวบ้านในการปฏิวัติโครงสร้างอำนาจของกลุ่มทุน โดยธำรงไว้ซึ่งความสามารถในการได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน และในกระบวนการของการก่อตัวขององค์กรประชาชนนั้น กลุ่มแกนนำชาวบ้านยังได้รับการเสริมหนุนจากสมาคมหยาดฝนทั้งที่อยู่ในรูปของการบริหารจัดการภายในองค์กร, การให้ทุนอุดหนุนการพัฒนา และการขัดเกลากระบวนการทางความคิดทั้งที่อยู่ในรูปของการให้ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ และโครงสร้างอำนาจที่ไกลกว่าชุมชน

สำหรับกระบวนการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ระหว่างปี พ.ศ. 2531 - 2534 โดยมีการประสานความร่วมมือกับปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่สำคัญได้แก่ นโยบายของรัฐ ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐ สื่อมวลชน และนักวิชาการ เป็นต้น ล้วนส่งผลให้กระบวนการทำงานขององค์กรประชาชนบ้านแหลมมะขามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของปากท้อง เช่น กิจกรรมการปลูกป่าชายเลน การต่อต้านการบุกรุกน่านน้ำของเรืออวนรุน โดยอาศัยกิจกรรมการอนุรักษ์หญ้าทะเล และกิจกรรมการอนุรักษ์เต่าทะเล เป็นต้น ได้รับการยอมรับจากฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งจากสมาชิกภายในชุมชนอย่างกว้างขวางด้วย ตัวอย่างเช่น การประสานความร่วมมือระหว่างสมาคมหยาดฝน, เจ้าหน้าที่ป่าไม้หน่วยจัดการป่าชายเลนสิเกา, นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และชาวบ้าน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนใช้สอยของชุมชน ซึ่งโดยตัวบทกฎหมายแล้ว ป่าชายเลนใช้สอยบ้านทุ่งแหลมไทรมาแต่เดิมนั้น เป็นป่าชายเลนในเขตเศรษฐกิจ ก. นอกเขตสัมปทาน ตามมติคณะรัฐมนตรีในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2530 ซึ่งควบคุมดูแลโดยกรมป่าไม้ ชุมชนไม่มีสิทธิดูแลจัดการ ซึ่งต่อมา สมาคมหยาดฝนและสำนักงานจังหวัดตรัง จึงได้จัดสัมมนาเรื่อง “ปัญหาด้านนิเวศวิทยากับการพัฒนาชายฝั่งในภาคใต้” ขึ้น โดยมี ศ.นพ.ประเวศ วะสี, ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง, ข้าราชการจากสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และชาวบ้านในพื้นที่การทำงานของสมาคมหยาดฝน เข้าร่วมสัมมนา เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่เป็นป่าใช้สอยของชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เพื่อหาแนวทางในการให้ชุมชนมีสิทธิจัดการดูแล ซึ่งผลปรากฏว่า สำนักงานป่าไม้จังหวัดตรัง ได้จัดทำ “โครงการปลูกป่าใช้สอยของชุมชน” บ้านทุ่งแหลมไทร ขึ้น ในวันที่ 12 - 14 เมษายน พ.ศ.2532 เป็นต้น

จากกิจกรรมดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่า การประสานความร่วมมือกับองค์กรและหรือหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ ตามที่กล่าวไป ได้ก่อให้เกิดช่องทางในการทำงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยกระบวนการดังกล่าวได้เกื้อหนุนให้การดำเนินกิจกรรมขององค์กรประชาชนเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย อันส่งผลให้ชาวบ้านมีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการเสริมอำนาจให้กับประชาชนด้วย

จึงกล่าวได้ว่า การดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งขององค์กรประชาชนบ้านแหลมมะขาม โดยได้รับการเกื้อหนุนจากนโยบาย, ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐ, สื่อมวลชนและนักวิชาการท้องถิ่น ล้วนเอื้ออำนวยต่อการเสริมอำนาจให้กับองค์กรประชาชนนั่นเอง

2) บ้านบางค่างควา การเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยบุคคลที่ยากไร้ และต้องพึ่งพาจากกลุ่มทุนภายนอก ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีการดำรงอยู่ของโครงสร้างอำนาจที่หลากหลายในลักษณะของการมี “นายสังกัด” ทั้งสิ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้การก่อตัวขององค์กรประชาชนบ้านบางค่างควา ระหว่างปี พ.ศ. 2528 - 2530 ต้องดำเนินไปตามแนวทางของสมาคมหยาดฝน นั่นคือ มีการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และใช้เป็น “สื่อ” ในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการทางความคิด ทั้งในส่วนที่เป็นสภาพการณ์ และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

แต่ในระดับของการปฏิบัติกลับพบว่า กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้น สามารถเสริมให้เกิดกลุ่มกิจกรรมในการพัฒนา แต่ไม่สามารถเสริมให้เกิดการยอมรับจากคนในชุมชนได้ ทั้งนี้เพราะ 1) ความไม่สามารถสร้างการยอมรับในกระบวนการเลือกสรรบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มกิจกรรม ทั้งนี้เพราะชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ต่างมีฐานะยากจนในลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นไปอย่างโดดเดี่ยว กล่าวคือ มีเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิก ทั้งนี้รวมถึงกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมด้วย 2) สมาชิกในกลุ่มกิจกรรม ล้วนมีฐานะยากจน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยที่สุดในชุมชน ดังนั้นการเสริมให้เกิดการยอมรับจากชาวบ้านทั่วไปจึงเป็นเรื่องยาก 3) ความไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดกลุ่มกิจกรรมทางความคิดของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประชุมหลังพิธีละหมาด ทำให้ไม่สามารถสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างเป็นจริง และ 4) การไม่ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มผู้นำภายในชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้อาวุโสในกลุ่มเครือญาติต่างๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้กระบวนการเสริมให้เกิดองค์กรประชาชน โดยอาศัยกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถเกื้อหนุนให้เกิดองค์กรประชาชนได้

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของนักพัฒนาในการทำหน้าทีเป็นผู้ประสานข้อขัดแย้งต่างๆ ภายในชุมชน ได้ส่งผลให้เกิดการก่อตัวของกลุ่มกิจกรรม ที่มีความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาของท้องถิ่นขึ้น นั่นคือ “การปฏิวัติอวนรุน” ในปี พ.ศ. 2530 โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน คือ นายอุสน หมื่นทอง ซึ่งผลที่สุดก็ต้องเผชิญกับสภาวะของความขัดแย้ง (พ.ศ.2531) และต้องลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ในปี พ.ศ. 2532 อันส่งผลให้กลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นต้องยุติบทบาทลง

สำหรับการกระตุ้นให้เกิดองค์กรประชาชนโดยอาศัยยุทธวิธีด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งในระยะต่อมา (พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา) ก็ไม่สามารถก่อให้เกิดองค์กรประชาชนได้ ทั้งนี้เพราะแกนนำชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับสมาคมหยาดฝนมาอย่างต่อเนื่อง ไม่มีความกล้าที่จะขัดแย้งกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ทำให้การรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งไม่ถูกนำไปเสนอต่อชุมชน และในขณะเดียวกันก็ไม่มีการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ด้วย

อนึ่ง เมื่อพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมแล้ว สามารถกล่าวได้ว่า ความไม่สามารถก่อให้เกิดองค์กรประชาชนบ้านบางค้างคาวนั้น เป็นผลจากการขาดผู้นำและหรือกลุ่มแกนนำในกิจกรรมด้านการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับความสามารถของคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ, ผู้อาวุโสภายในชุมชน และผู้นำตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ทำประมงด้วยเครื่องมืออวนรุน ในการแก้ไขข้อขัดแย้งอันเนื่องมาจากความไม่สามารถจัดสรรเงินกรณีน้ำเสีย (เหตุเกิดเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2536) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นประเด็นที่แสดงถึงศักยภาพของผู้นำในท้องถิ่น และในขณะเดียวกันก็ตอกย้ำถึงความไม่สามารถก่อให้เกิดองค์กรประชาชนบ้านบางค้างคาวด้วยว่า มีสาเหตุมาจากการขาดผู้นำที่ได้รับการยอมรับในชุมชน

3) บ้านหัวหิน เป็นหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งซึ่งนักพัฒนาได้เริ่มดำเนินการตามโครงการเสริมพัฒนาชนบทอำเภอสีเกา มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2528 แต่เพิ่งจะมีการทำงานอย่างต่อเนื่อง

ระหว่างปี พ.ศ. 2531 - 2534 ซึ่งส่งผลให้เกิดการก่อตัวขององค์กรประชาชนมีลักษณะเป็นกลุ่มกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ที่สำคัญได้แก่ โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้า 90 พรรษา บริเวณหาดงอกใหม่ ซึ่งสามารถระดมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งในส่วนที่เป็นข้าราชการและหน่วยงานของรัฐ, นักวิชาการ และนักเรียนมัธยมศึกษา

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวกลับไม่สามารถเสริมให้เกิดองค์กรประชาชนได้อย่างชัดเจน โดยส่วนหนึ่งเป็นเพราะการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาของสมาคมหยาดฝน กล่าวคือ ต้องขยายพื้นที่การทำงานไปยังชุมชนประมงในอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะ การดำรงอยู่ของชุมชน ซึ่งเป็นบริบทของกิจกรรมปลูกป่าในระบุนั้นมิได้มีความสนใจในการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาแต่อย่างใด จึงทำให้กระบวนการทำงานที่เกิดขึ้นมีลักษณะของการ “ปลูกป่าแต่ไม่ได้คน” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดองค์กรประชาชนได้นั่นเอง

สรุป

เมื่อพิจารณากระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชนในหมู่บ้านกรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ล้วนยืนยันในสมมติฐานทั้ง 3 ประการ โดยในส่วนของ การก่อตัวขององค์กรประชาชนบ้านแหลมมะขาม ได้เกิดจากการปรับตัวของกลุ่มแกนนำชาวบ้านที่มีต่อสภาพปัญหา โดยในระยะแรกยังคงเป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรชายฝั่งภายในชุมชน และเริ่มตระหนักถึงความเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างเศรษฐกิจเมืองในระยะต่อมา ซึ่งกระบวนการของการปรับตัวดังกล่าวก็ได้พัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรประชาชน เมื่อสามารถค้นพบวิธีการในการแก้ไขปัจจัยอุปสรรคที่สำคัญภายในชุมชน คือ ความสัมพันธ์ทางอำนาจของกลุ่มทุนภายในชุมชนได้เป็นผลสำเร็จ

สำหรับปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน นโยบายของรัฐ ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐ, สื่อมวลชน และนักวิชาการ เป็นต้น ล้วนมีอิทธิพลต่อการเสริมให้เกิดการยอมรับในการทำงานขององค์กรประชาชนจากฝ่ายต่างๆ อาทิ หน่วยงานของรัฐ, สาธารณะ และสมาชิกภายในชุมชนมากขึ้น

ในขณะที่ การก่อตัวขององค์กรประชาชนบ้านบางค้างคาว กลับต้องเผชิญกับปัญหาเรื่อง การขาดแคลนผู้นำ และ/หรือ กลุ่มแกนนำ ซึ่งด้านหนึ่งมีผลให้เกิดความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ภายในชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้ และในขณะเดียวกันก็มีผลต่อความไม่สามารถก่อให้เกิดองค์กรประชาชนด้วย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณากระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชนบ้านหัวหิน ซึ่งเกิดขึ้นบนฐานของกลุ่มกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ และมีการระดมหน่วยงาน และ/หรือ องค์กรต่างๆ จากภายนอก เข้ามาเสริมกระบวนการทำงานอย่างมากมาย แต่ก็ไม่สามารถก่อให้เกิดองค์กรประชาชนได้เช่นกัน

ด้วยลักษณะของกระบวนการก่อตัวขององค์กรประชาชน สามารถสรุปได้ว่า การตระหนักในสภาพปัญหาทั้งในส่วนที่เป็นปัญหาของชุมชนเอง และปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองของประชาชน เป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการก่อตัวขององค์กรประชาชน แต่ความตระหนักในประเด็นปัญหาดังกล่าวจะสามารถทำให้เกิดองค์กรประชาชนได้หรือไม่ั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในชุมชน อาทิ ลักษณะการรับรู้ปัญหาของประชาชนในชุมชน, ผู้นำหรือกลุ่มแกนนำในหมู่บ้าน และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจในชุมชน เป็นต้น

สำหรับปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน, นโยบายของรัฐ, ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐ, สื่อมวลชน, นักวิชาการ เป็นต้น ล้วนมีอิทธิพลต่อการเสริมให้เกิดการยอมรับในการทำงานขององค์กรประชาชนจากฝ่ายต่างๆ อาทิ หน่วยงานของรัฐ, สาธารณะ และสมาชิกภายในชุมชนมากขึ้น

อนึ่ง กล่าวเฉพาะส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ได้จัดให้เป็นปัจจัยภายนอกของการก่อตัวขององค์กรประชาชนนั้น ยังเป็นสิ่งที่ต้องตอกย้ำ ทั้งนี้เพราะจากผลการศึกษาวิจัยได้แสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อให้เกิดองค์กรประชาชนนั้น ยังคงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและ/หรือปัจจัยภายในชุมชนเองเป็นสำคัญ

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวขององค์กรประชาชนและการเสริมอำนาจของประชาชน ในหมู่บ้านต่างๆ นั้น มีดังนี้

ตารางที่ 2 : ตารางแสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวขององค์กรประชาชนและการเสริมอำนาจประชาชน

		แหลมมะขาม เกือบหนุณ	บางค่างดาว ไม่เกือบหนุณ	หัวหิน -
ปัจจัย ภายใน	ผู้นำหรือกลุ่ม แกนนำในหมู่บ้าน	เกือบหนุณ	ไม่เกือบหนุณ	-
	โครงสร้างความ สัมพันธ์ทาง อำนาจในชุมชน	ไม่เกือบหนุณ	ไม่เกือบหนุณ	-
	ศาสนา	เกือบหนุณ	ไม่เกือบหนุณ	-
ปัจจัย ภายนอก	องค์กรพัฒนา เอกชน	มีนักพัฒนาประจำ อยู่อย่างต่อเนื่อง	มีนักพัฒนาประจำ อยู่ไม่ต่อเนื่อง	มีนักพัฒนาประจำ อยู่ไม่ต่อเนื่อง
	นโยบายรัฐ	เกือบหนุณ	-	เกือบหนุณ
	ข้าราชการและ หน่วยงานของรัฐ	เกือบหนุณ	-	เกือบหนุณ
	สื่อมวลชน	เกือบหนุณ	-	เกือบหนุณ
	การรับรู้ปัญหา ของประชาชน	เกือบหนุณ	-	-